

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.49.18>

УДК 376-056.264:373.2]:159.94

С.Ю. Путров

s.y.putrov@udu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2789-1355>

О.Ю. Гноєвська

o.y.hnoievska@udu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0623-1542>

О.В. Троян

<https://orcid.org/0009-0000-9755-4680>

trouan_s@ukr.net

ВИВЧЕННЯ СТАНУ МОТОРНИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті представлено теоретичний і практичний досвід використання кінезіології як інноваційного методу корекції в освітній практиці.

Рухова функція являє собою одну із складних фізіологічних функцій організму, яка проявляється через рухову діяльність і тісно пов'язана з запасом умовно-рефлекторних зв'язків. Вчені виділяють особливі характеристики рухових реакцій: точність та швидкість. З розвитком останніх пов'язано вдосконалення більшості рухів, що в онтогенезі забезпечується ускладненням нервових регуляторних механізмів шляхом залучення в процесі регуляції все більш високих рівнів центральної нервової системи. Стан рухової функції відображає здатність конкретної біологічної системи вловлювати, накопичувати і перетворювати різні види енергії, речовини та інформації.

Онтогенез моторики ідентифікується взаємодією дозрівання і навчання. Проте, варто зазначити, що надмірно раннє навчання заважає оволодінню рухом. Дозрівання у дітей проявляється, зокрема, в їх зростанні, тобто збільшення тотальних розмірів і зміні пропорцій тіла. Збільшення тотальних розмірів по-різному впливає на рухові показники. Але в процесі дозрівання відбуваються такі анатомо-фізіологічні перебудови в організмі, які викликають збільшення силових можливостей.

Ключові слова: кінезіологія, здоров'яформувальна діяльність, рухова активність.

Постановка проблеми. Сучасна кінезіологія розглядає причину порушень функцій навчання в нездатності правої і лівої півкуль до інтеграції. Вітчизняна психологія відносить феномен мінімальних мозкових дисфункцій до розділу клінічної психології, тоді як за кордоном багато дослідників вважають, що це перш за все проблема педагогічної психології. Звідси і принципово різний підхід до діагностики та організації навчання таких дітей

Кінезіологія стимулює інтелектуальний розвиток і моторику дитини. Кінезіологічні вправи покращують розумову діяльність, синхронізують роботу півкуль, сприяють поліпшенню запам'ятовування, підвищують стійкість уваги, полегшують процес письма. Освітня кінезіологія дає людині можливість ефективніше засвоювати інформацію, успішно опанувати навіть надскладні інтелектуальні дії. Засновниками освітньої кінезіології є Пол Деннісон і Гейл Деннісон. Ними створена програма «Гімнастика Мозку», яка передбачає активізацію природних механізмів роботи мозку за

допомогою природних фізичних рухів тіла

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку корекції порушень рухової сфери, як дотичної сфери до мовленнєвого розвитку, досліджують низка сучасних авторів, зокрема, Lopes V., Stodden D., Rodrigues L., Michael J. Потенціал кінезіології у окресленому концепті аналізує Лічман Н.М. Окреслена проблематика у практичному ракурсі активно вивчалась відомим українським дослідником кінезіології в логопедії Смоляніновим.

Мета статті - вивчення особливостей застосування кінезіологічних вправ та ігрового інструментарію для розвитку рухової сфери дітей старшого дошкільного віку з тяжкими мовленнєвими порушеннями, прогностична оцінка ефективності та доцільності впровадження кінезіології в практику роботи з дітьми, що мають ТМП.

Виклад основного матеріалу. Рухова сфера є фундаментальним компонентом психофізичного розвитку дитини, особливо в умовах порушень мовлення. Виявлено, що у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) значно страждає як загальна моторика (ходьба, рівновага, координація), так і дрібна моторика, що негативно впливає на їхню мовленнєву, пізнавальну та емоційно-вольову сферу.

Мал.1. Структура моторної сфери дитини з ТПМ

Дослідження засвідчили, що переважна більшість дітей з ТПМ мають низький рівень розвитку рухових умінь і навичок. Ці труднощі проявляються у недостатній координації, повільності, моторній незграбності, обмеженій руховій пам'яті та недостатній мотивації до рухової активності.

Покращення рухової організованості не лише підвищує мовленнєві можливості дітей, а й сприяє кращій соціалізації, адаптації до умов освітнього простору та формуванню готовності до шкільного навчання. Це підкреслює важливість ранньої діагностики та корекційного впливу в дошкільному віці.

Нами розроблені методичні рекомендації до програми розвитку рухової сфери у дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

1. Мета програми:

Покращення загальної та дрібної моторики, координації, просторової орієнтації, а також підвищення рівня рухової організованості у дітей 5–6 років з тяжкими порушеннями мовлення як засобу сприяння мовленнєвому, когнітивному та соціально-емоційному розвитку.

Дослідження підтверджує ефективність спеціально організованої корекційно-розвивальної програми, яка включала вправи на розвиток загальної та дрібної моторики, логоритміку, рухливі ігри та елементи сенсорної інтеграції. У дітей експериментальної групи спостерігалось суттєве підвищення рівня рухового розвитку: кількість дітей із низьким рівнем зменшилася більш ніж удвічі, а з високим — зросла у 5–6 разів порівняно з контрольними показниками.

Програма реалізована з урахуванням провідних принципів корекційної педагогіки: індивідуалізації, поступовості, комплексності та ігрового підходу. Заняття будувалися з урахуванням можливостей кожної дитини та сприяли її активному залученню, створенню емоційно позитивного фону, підвищенню самооцінки та впевненості у власних діях.

Методичні рекомендації до програми мають прикладне значення для практики. Вони можуть бути використані вихователями, логопедами, дефектологами, інструкторами з фізичного виховання та батьками для системної та ефективної роботи над формуванням рухової сфери у дітей з ТПМ як у закладах дошкільної освіти, так і в умовах індивідуальної підтримки вдома.

2. Завдання програми:

- формувати та удосконалювати основні рухові навички (ходьба, біг, стрибки, рівновага);
- розвивати координацію рухів, ритмічність, переключення рухової діяльності;
- стимулювати дрібну моторику рук як передумову розвитку мовлення;
- забезпечити інтеграцію рухової та мовленнєвої діяльності;
- сприяти розвитку саморегуляції та уваги у процесі виконання рухових завдань;

3. Принципи реалізації програми:

Принцип індивідуалізації: врахування рівня рухового та мовленнєвого розвитку кожної дитини.

Комплексний підхід: поєднання моторних, мовленнєвих, сенсорних, емоційних та когнітивних вправ.

Поступовість і системність: рух від простого до складного, з урахуванням динаміки розвитку.

Ігровий підхід: організація занять у формі гри, рухливих вправ, творчих завдань

4. Структура програми:

Програма реалізується протягом 12 тижнів (3 місяці), 2–3 заняття на тиждень, по 25–30 хвилин.

Основні компоненти:

Вступна частина (5–7 хв):

Організація уваги дітей.

Ритмічні вправи з мовленнєвим супроводом (наприклад, плескання під рахунок, спів під час рухів).

Основна частина (15–20 хв):

Загальні рухи: ходьба з завданням (через перешкоди, по лінії), вправи на рівновагу.

Спеціальні вправи: метання, кидання, лазіння, повзання.

Вправи на координацію та орієнтацію в просторі.

Вправи для рук і пальців (дрібна моторика): застібання, ліплення, нанизування, пальчикові ігри.

Логоритмічні вправи: рухи під музику зі словами, ритмічне повторення звуків.

Заклучна частина (5–7 хв):

Релаксаційні вправи (дихання, спокійні рухи).

Підбиття підсумків заняття.

5. Форми роботи.

Індивідуальні заняття: з урахуванням індивідуального рівня дитини.

Малі підгрупи (2–3 дитини): для розвитку взаємодії.

Фронтальна форма: на етапі автоматизації вивчених навичок.

6. Методи та засоби.

Методи:

- Ігровий (рухливі ігри, сюжетно-рольові вправи);
- Практичний (виконання вправ);
- Вербальний (словесна інструкція, пояснення);
- Імітаційний (показ рухів);
- Мотиваційний (створення емоційно позитивної атмосфери).

Засоби:

- Предметні (м'ячі, кільця, стрічки, мотузки, рахівниці, шнурівки);
- Технічні (музичний супровід, відеоінструкції);
- Натуральні (пісок, пластилін, конструктори, природні матеріали).

7. Оцінювання результатів

- Регулярне спостереження за динамікою рухового розвитку.
- Порівняльна діагностика до та після програми.
- Залучення логопеда, дефектолога та вихователя до комплексного аналізу результатів.

8. Взаємодія з батьками.

- Проведення консультацій та майстер-класів.
- Надання рекомендацій для виконання простих вправ вдома.
- Спільні ігрові заняття "батьки – діти".

9. Очікувані результати.

- Зниження кількості дітей з низьким рівнем моторного розвитку.
- Зростання кількості дітей, здатних до контрольованих, цілеспрямованих рухових дій.
- Підвищення рівня мовленнєвої активності за рахунок активізації моторних зон мозку.
- Покращення емоційного стану, самооцінки, здатності до спілкування.

Висновки. Розвиток рухової сфери позитивно впливає на мовленнєвий розвиток дітей. Покращення моторних навичок супроводжувалося зростанням мовленнєвої активності, поліпшенням артикуляційної моторики, посиленням уваги, пам'яті та загальної включеності дітей у заняття. Це підтверджує міжфункціональні зв'язки між моторикою та мовленням.

Список використаних джерел:

1. **Методичні** рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі (2021). К. : ІСПП. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730995/>
2. **Нетрадиційні методи** оздоровлення дітей дошкільного віку: навчальний посібник / Г.І. Григоренко, Н. Ф. Денисенко, Ю. О. Коваленко, Н. В. Маковецька веб-сайт. URL: https://fv.udpu.edu.ua/?page_id=4647 (дата звернення: 10.04.2019)
3. **Савіна Л. П.** (2001). Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: Посібник для батьків і педагогів. Київ : Школа.

References:

1. **Metodychni rekomendatsii dlia inkluzyvno-resursnykh tsentriv shchodo vyznachennia katehorii (typolohii) osvitynikh trudnoshchiv u osib z OOP ta rivniv pidtrymky v osvithomu protsesi (2021).** K. : ISPP. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730995/>
2. **Netradytsiini metody ozdovlennia ditei doshkilnoho viku: navchalnyi posibnyk / H.I. Hryhorenko, N. F. Denysenko, Yu. O. Kovalenko, N. V. Makovetska veb-sait.** URL: https://fv.udpu.edu.ua/?page_id=4647 (дата zvernennia: 10.04.2019)
3. **Savina L. P.** (2001). *Palchykova himnastyka dlia rozvytku movlennia doshkilniat: Posibnyk dlia batkiv i pedahohiv.* Kyiv : Shkola.

PUTROV S, HNOIEVSKA O, TROYAN O. STUDY OF THE STATE OF MOTOR FUNCTIONS IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS/

Modern educational kinesiology explains learning difficulties through insufficient integration between the right and left cerebral hemispheres. While Ukrainian psychological science often relates minimal brain dysfunction to clinical psychology, many international researchers interpret it primarily as an issue of educational psychology, which leads to different approaches to diagnosis and the organization of learning support. Kinesiology is considered an effective means of stimulating both intellectual development and motor skills, as specific exercises enhance mental activity, synchronize hemispheric functioning, improve memory

and attention, and facilitate writing skills. Educational kinesiology, founded by Paul and Gail Dennison through the "Brain Gym" program, activates natural brain mechanisms by using purposeful physical movements.

This article examines the application of kinesiology exercises and game-based techniques for developing the motor sphere of older preschool children (5–6 years old) with severe speech disorders. The study highlights that these children often demonstrate deficits in gross motor coordination, balance, and fine motor control, which negatively affect their speech, cognitive development, and emotional–volitional regulation. Based on diagnostic findings, a structured 12-week correctional and developmental program was designed, incorporating gross and fine motor training, logorhythmic activities, active games, and elements of sensory integration. The results confirm the effectiveness of the intervention: the number of children with a low level of motor development decreased more than twice, while the proportion of children with a high level increased 5–6 times compared to control indicators.

The program was implemented according to key principles of corrective pedagogy, including individualization, gradual progression, complexity, and a play-based approach. Methodological recommendations are provided for educators, speech therapists, special education teachers, physical education instructors, and parents to support systematic motor development in preschool children with severe speech impairments, contributing to improved communication, social adaptation, and school readiness.

Keywords: kinesiology, health-promoting activity, physical activity.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.49.19>

УДК 159.922.7:376.3-056.34

О.В. Старинська

el.starinskaya@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-4601-4152>

О.В. Ревуцька

revutskaya.helena@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-4311-4748>

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ІЗ ПСИХІЧНОЮ ДЕПРИВАЦІЄЮ: ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ПОРУШЕННЯ ТА ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ

У статті розглядається проблема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, які зазнали психічної депривації. Проаналізовано історію вивчення феномену депривації, її вплив на соціально-емоційний та психічний розвиток дитини. Особлива увага приділена патогенезу мовленнєвих порушень, що виникають унаслідок обмеження емоційного контакту, дефіциту соціальної стимуляції та нестачі позитивного досвіду спілкування. У ході експериментального дослідження визначено характерні особливості мовленнєвої функції у дітей із досвідом депривації, виявлено взаємозв'язок між рівнем психічного розвитку, емоційною сферою та мовленнєвою активністю. Окреслено основні напрями психокорекційної роботи, спрямованої на відновлення комунікативної ініціативи, розвиток емоційно-мовленнєвої виразності та зниження проявів тривожності у дітей. Результати дослідження розширюють уявлення про психологічні механізми формування мовлення в умовах психічної депривації та можуть бути використані у практиці дитячих психологів, логопедів і педагогів закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: психічна депривація, мовленнєвий розвиток, дошкільний вік, психологічні чинники, патогенез мовленнєвих порушень, психокорекція.

Постановка проблеми. Мовлення є одним із найважливіших компонентів психічного розвитку дитини, який забезпечує становлення її комунікативної, когнітивної та емоційно-вольової сфер. Саме в дошкільному віці формуються базові мовленнєві навички, що виступають фундаментом подальшого навчання, соціалізації та особистісного розвитку. Порушення мовленнєвого розвитку в цей період можуть мати не лише лінгвістичні, а й глибокі психологічні наслідки, зокрема ускладнення у сфері міжособистісної взаємодії, емоційного самовираження та саморегуляції.

Одним із чинників, що істотно впливають на формування мовлення, є психічна депривація, як